

tos, ha föl tudnák venni határon túli magyar szakkörökkel a kapcsolatot, és kölcsönösen megismerkednének egymás munkájával, településük értékeivel. A többnapos honismereti kirándulások hézagpótlók lehetnek, mivel ma már a hasonló időtartamú iskolai osztálykirándulások nem kötelezőek, így rendszerint elmaradnak. Tegyük hozzá, hogy az iskolai osztálykirándulások nem feltétlenül honismereti jellegűek, annál is inkább, mivel az ezeket vezető osztályfőnökök többségének nincs honismereti képzettsége (és érdeklődése). Sajnos gyakran csak arra töreked(het)nek, hogy botrányok és baleset nélkül „megússzák” a kirándulást.

Nagyon fontos lenne, hogy minél több honismereti szakkör működjön az országban. A jelenlegi tapasztalat ugyanis az, hogy a jövőbeni tanár-nemzedéknek elenyésző hányada kerül ki azok közül, akik valaha is részt vettek honismereti szakkör (vagy -tábor) munkájában. A főiskolákon, egyetemeken végző tanárok pedig felsőoktatási tanulmányaik során általában semmiféle honismereti képzést nem kapnak, így roppant nehéz kinevelni országosan az új honismereti szakkör- valamint táborvezetők gárdáját.

A honismereti tábor a honismereti szakköri munkához képest (beleértve a kirándulást is) olyan többletet adhat, amely mással nem pótolható. Tény viszont, hogy megszervezése, mind a helye, mind a programja, mind a költségvetése, s maga a táborvezetés a szakkörvezető számára nagy megterhelést, nem csekély felelősséget jelent. Gyakorlott szakkörvezető vállalkozzon erre, s lehetőleg olyan csoporttal, amelynek tagjaival már néhány éve együtt dolgozik, tehát alaposabban megismerte őket, illetve megismerték egymást. Így könnyebbé válik a lehetséges konfliktus-források kiszűrése, kezelése.

Nagyon fontos, hogy az adott honismereti tábor célja jól körülhatárolható legyen, s a tábor időszaka elégséges legyen ahhoz, hogy érzékelhető eredmények szülessenek. Ezeket az eredményeket a tábor végén a résztvevők összegezzék, hogy minden résztvevő sikerélménnyel távozhasson. A rosszul sikerült tábor akár évekre visszavetheti a szakköri munkát, ezért tábor szervezőjének (vezetőjének) a felelőssége igen nagy. Másfelől azonban a jól sikerült tábor szárnnyakat adhat a résztvevőknek, és minden addiginál népszerűbbé teheti a honismereti tevékenységet.

A Honismereti Szövetség és folyóirata, a Honismeret egyik központi feladata a honismereti szakkörök és honismereti táborok támogatása, tapasztalataik közkinccsé tétele, ezt szolgálja évekkel ezelőtt indított *Iskola és honismeret* rovata.

Csorba Csaba

V. Iskola és honismeret konferencia

Zamárdi, 2003. október 11–13.

A zamárdi Művészeti Üdülő adott otthont az V. Iskola és honismeret tanácskozásnak, amit a Honismereti Szövetség 2003-ban a Fejér Megyei Honismereti Egyesülettel, valamint a Fejér Megyei Művelődési Központtal közösen szervezett. A konferencia résztvevői az ország különböző régióiból érkező honismereti szakemberek, egyesületi tagok, helytörténeti kutatók, tábor- és szakkörvezetők, gyűjtemény-kezelők, művelődésszervezők, könyvtárosok, tanárok voltak. A honismereti mozgalom 57 lelkes, többségükben igen tapasztalt munkása, akik az alkalmat kihasználva elemezték az elmúlt időszak tapasztalatait. Számba vették az iskolai honismereti munka, különösképpen a különböző formájú és tartalmú honismereti táborok tapasztalatait, s megfogalmazták a témakörrel kapcsolatos teendőket.

A jelenlévőket először *Gieszt János*, a Fejér megyei Önkormányzat Oktatási-, Kulturális- és Sport Bizottságának alelnöke, majd *Braun Lászlóné*, a Fejér Megyei Honismereti Egyesület elnöke köszöntötte.

Az első napon két előadás hangzott el. *Csorba Csaba tanár, tankönyvíró* a szakkörök és a honismereti táborok szervezésében rejlő oktatási-nevelési lehetőségeket vette számba. Abból indult ki, hogy a fiatalok tanulmányaiból jobbra csak az marad meg bennük, amihez valami élmény kapcsolódik. Ugyanúgy népünk történelme is csak a hazánk múltjának, szépségeinek megismerése által válhat kézzelfoghatóvá. Tudták ezt már évtizedekkel ezelőtt is, hisz minden időszakban figyelmet fordítottak a honismereti táborok, szakkörök támogatására. Most

azonban félő, hogy a pénzhiány miatt nem mindenki találkozik a mozgalommal. Ma már azonban a tanulmányi kirándulások célja és tartalma is megváltozott. Ha el is jutnak valahova a gyerekek, nem azt keresik, ami érték! Bár e tekintetben a tanárképzés is adós! A kirándulás-szervezést is tanulni kellene. Sok fiatal főiskolás még a saját szülőhelyének múltját sem tudja bemutatni. Féltő, hogy az európai integrációval nemhogy mások vennék el tőlünk a múltunkat, elfelejtjük mi azt magunktól is. Pedig tanulhatnánk Nyugat-Európától! Ott évszázados múlttal büszkélkedhet a hagyományörzés. Itthon sok a tennivaló az iskolákban, de másként kell gondolkodni az önkormányzatok egy részében is. Fel kell ismerniük, hogy milyen lehetőségek rejlenek saját településük megismertetésében.

Dr. Lukács László etnográfus a szellemi néprajzi gyűjtés, feldolgozás tapasztalatait összegezte, a huszonhat általa, vagy közreműködésével szervezett megyei honismereti tábor tapasztalatai alapján. Hallatlanul érdekes beszámolója elején az ifjúkori táborok, terepgyakorlatok, gyűjtő utak hangulatát idézte. Rangja volt az időben egy-egy ilyen program részesének lenni, előzetes pályamunka beadása, vagy a szakkörvezető javaslata kellett hozzá. Kiváló színvonalú munkák születtek így. Még az 1980-as években is jó körülmények között dolgozhattak, a táborvezető kollégák közt volt régész, történész, néprajzos, levél- és könyvtáros. Így az adott környezetet sokféle szempontból feltárhatták. Jó előkészítéssel, kérdőívekkel, témajavaslatokkal hatékony volt a munka, minden korszopornak lehetett megfelelő feladatot találni. Jól együttműködtek az adott település helyi embereivel: pappal, tanítóval, a legjobb adatközlőkkel, akik minden felkészítés nélkül előadásképesek voltak a saját közösségük múltjából. A legérdeklődőbb tanítványok otthon is folytatták a munkát. Fontos szabály volt, hogy a gyűjtött tárgyi anyagot azonnal le kell tenni a helyi honismereti gyűjteménybe. Az előadó megálapította, hogy ma már más pénzügyi viszonyok között, piaci áron kell a tábortól körülményeket megteremteni. A legnagyobb gátja a további munkának mégis az általános érdektelenség, a passzivitás, az igénytelenség. A mozgósítható fiatalok életkora egyre alacsonyabb, már nem az egyetemistákra, nem is a középiskolásokra, hanem az általános iskolásokra lehet elsősorban számítani, pedig – szerinte – az ő kapacitásuk, előképzettségük nem mindig elégséges.

Szabó Géza régész a Tolna megyei régészeti táborok tapasztalatait osztotta meg a hallgatósággal. Utalt arra a tapasztalatra, hogy bár az előbbi előadókkal három különböző típusú tábort képviseltek, de közös az, hogy annak idején a legfőbb támogatónak számító Hazafias Népfronttól 25 ezer forintot kaptak, s manapság is csak körülbelül ennyi támogatásra számíthatnak a Honismereti Szövetségtől (persze ma jóval több helyről lehet támogatást szerezni). Tolnában hagyománya van a profi régésztáboroknak, feltárták például a dunaföldvári késő bronzkori földvárat. Kézzelfoghatóvá vált a történelem, élénk kereskedelmet folytató város múltbeli élete tárult fel a résztvevők előtt négy és félezer év távlatában. Napközben folytak a feltáró munkák, este kísérleti régészettel, helytörténettel, életmódkutatással, környezeti régészettel foglalkoztak. Mindehhez fegyelmet, önállóságot tanultak a fiatalok, s magukkal ragadták őket a feladat. Közülük az óta sokan muzeológusok, tanárok, de legalábbis múzeumszerető emberek lettek. Sajnos ma már nem lehet az 1980-as évek hangulatát megteremteni. A fiatalok esetlenebbek, nem viselik el a fegyelmezett légkört sem. A tábor-szervezés túlszabályozott, s az előadó szerint a közgondolkodás nem segíti a munkát.

Másnap a Tatáról érkezett *dr. Túri Róbert tanár* beszélt a szakkörök és táborok módszertani kérdéseiről. Elmondta, hogy a piaristáktól kapott örökséggel felvértezve kezdte pályáját: „Szeresd az embert, légy becsületes, keresd népünk értékeit!” Az ő nevéhez fűződik Tata és környéke néprajzának feldolgozása, Komárom-Esztergom megye néprajzi bibliográfiája, számtalan szakkönyv és cikk megjelenése.

Mi is szükséges ahhoz, hogy sikeres honismereti munka folyjon egy adott közösségben? Mindenekelőtt egy elhivatott vezető, például egy pedagógus, akin áll vagy bukik minden. (Volt rá példa, hogy a kulcsembert távozásával, halálával hosszú időre megszűnt a településen a honismereti munka. Gondoskodni kell tehát az utánpótlásról!) Kell egy jó főnök, aki tudomásul veszi, eltűri, esetleg segíti is emberünk munkáját. Kell aztán egy lelkes gyerekcsapat, akiknek korához, képességéhez, érdeklődéséhez illő célokat, feladatokat kell kitűzni. Számolni kell egy jó intézményi háttérrel: jó könyvtár, könyvesbolt, múzeum. S mindehhez nem árt egy adag szerencse sem!

Igen gazdag témajegyzéket hallhattunk az előadótól, amit saját tapasztalatai nyomán osztott meg a hallgatóival. Felhívta a figyelmet a dokumentálás, az adatolás módszereire, és a fotózás szerepére. Ma már a fiatalabb szakkörösöknek sem okozhat gondot a tárgyak fényképe-

zése, emellett azonban fontos az adatok pontos feljegyzése, használatuk részletes leírása. Meg kell tanítani a fiataloknak, hogyan kérdezzenek, miként kell szót érteni az adatközlőkkel. Szükség van továbbá a felnőttek szakmai segítségére, hogy színvonalas pályamunkák születessenek. Az ő tapasztalata is azt mutatja, hogy ilyen feladatokra inkább a középiskolás korcsoport alkalmas, szellemi kapacitása, előképzettsége miatt. S ha mégis dolgozunk fiatalabb diákokkal is, egyre komolyabb feladatok elé állítva őket, fokozatosan jutnak el egy önálló pályamunka elkészítésének szintjére. (Dr. Túri Róbert előadásának szövege a következő oldalakon olvasható.)

Halász Péter, a Honismereti Szövetség elnöke a szervezet által támogatott táborok beszámolója alapján összegezte az elmúlt két esztendő tapasztalatait. Sokféle programot kínáló táborral találkozhatunk. Volt köztük *üdülőtábor*, amely a hasznos szabadidő eltöltés jegyében szakmai programokat is szervezett a résztvevőknek; voltak *utazótáborok*, ahol buszos és gyalogos kirándulások váltakoztak. Ezek különösen akkor hasznosak, ha hónapokig készülnek rá, és tudatosan keresik az értékeket. Vannak több évre eltervezett tábori *munkaprogramok* is, pl. temetőfelmérések (egyik esztendőben a katolikus, majd a protestáns és a zsidó temetők kerülnek sorra), vagy ilyen lehet, amikor egy körzeti iskola tanulói sorra veszik a környező településeket, s a tábor keretében megismerkednek azok értékeivel. Ilyenkor a helyben lakók a fogadók, és bemutatják a falujukat, persze a szülők és a tanárok segítségével. Nagyon sok gondot okoz a részvételi díj léte és mértéke. Ma már nem, vagy nehezen gondolkozhatunk ingyenes táborokban, legfeljebb egy-egy verseny, vetélkedő jutalma lehet az ingyenesség. Pályázatokkal és a szponzoroknak köszönhetően lehet csökkenteni a költségeket. Sajnos a táborvezetők egy része nem adja le a beszámolóját, vagy csak általánosságokat, közhelyeket ír le, reális bemutatás, értékelés helyett. Vagy talán nem is folyt értékelhető munka mindenütt? Tény, hogy a táborvezetés igen összetett, felelősségteljes munka, hovatovább szakma, amelyhez nem elég a jó szándék. Képzése pedig már egy jó ideje nem megoldott. Érdemes lenne a képzés újraindításáról gondolkodni.

A konferencián korreferátumokat tartó előadók a legkülönfélébb tábor típusokat és foglalkoztatás-formákat mutatták be, s élvezetes előadásaikban osztották meg örömeiket, munkájukat, napi gondolataikat a hallgatókkal.

Jászberényi Ferencné (a Győr-Moson-Sopron Megyei Honismereti Egyesület elnöke) a tárgyi néprajzi gyűjtő táborokról, az ott zajló munka módszereiről, az összegyűlt anyag feldolgozásáról, falumúzeumok születéséről beszélt. Azt tapasztalta, hogy a falvak versengve, örömmel fogadták az ifjú kutatókat, és támogatták a munkájukat. A helyi gyűjtemények anyaga egy-két év alatt gyűlik össze, de a rendezéshez már a múzeumok szakmai segítségére van szükség. Az ilyen jellegű megyei táborokat a határon túli magyar falvakban, például a Csallóközben is szerveztek.

Nagyfalusi Istvánné csanádpalotai könyvtáros, mint megtudtuk, a település díszpolgára lett, így ismerte el a közösség a munkáját. Ízes tájszólással mondta el, hogyan csalogatja be a foglalkozásra az alsóosztályos gyerekeket, mikor azt mondják: „Nem mék én, minnek mőnjek”? A hangulatos szakköri együttléteken a „rossz gyerekeknek” is helye van. Náluk az idősök számára is működtetnek honismereti kört. A kicsik és az idősök közötti híd a „gondolkodószék”, ahol hagyományosan az idős, a bölcs ember ült, ma is az ő helye, s ha van, aki meghallgassa, mesél. Meglepő, hogy az öregek milyen élénken emlékeznek a gyermekként tanult magyar mondavilágra, milyen jártasak a királyok történetében. Nagyafalusiné sok kirándulást szervez, akár télen is viszi az érdeklődőket. A tárlatvezetést is magára vállalja, mert szeretné, hogy azt hallják, amit ő mond.

Kövesdi Tiborné, a mesztegnyői Honismereti Ház – a szeretve becézett „Honi” – megteremtője, a mozgalom helyi lelke, rangos táborok, kitűnő szakkörök szervezője egész pályájának tapasztalatairól beszélt. Az eredményeket leginkább annak köszönheti, hogy sikerült elérnie: a falu magáénak érezze a hagyományörző mozgalmat. Mesztegnyő a II. világháború elhúzó dó harcai következtében csaknem teljesen elpusztult, de aztán mégis talpra állt, s a helyi értékek bemutatása, okos éltetése egyben az életet is jelenti. Ma már turisztikai központ és nemzetközi táborok színhelye ez a gyönyörű hely. 80 férőhelyes táboroztatási lehetőséget kínál, teljes szakmai háttérrel, programokkal. Széleskörű kapcsolatrendszer alakult ki a katonasírok felkutatása és gondozása kapcsán is. Büszkék arra, hogy Kárpát-medencei nemzetközi táborukba hat országból hoznak magyar fiatalokat, köztük nehéz körülmények között élőket

is. Különösen figyelniük kell Kárpátalja magyarjaira, de szétszóródás fenyegeti a szlovéniai és horvátországi magyar közösségeket is.

Kállai Irén etnográfus, a Bihari Múzeum igazgatója, 27 tábor tapasztalatait osztotta meg a hallgatósággal. A kezdetek még az úttörős korszakba nyúlnak vissza, azóta persze sok minden megváltozott, de a régi tábortábori zászlót ma is őrzik. Táborának vezérkara múzeumi szakemberekből, tanárokból és főiskolás, egyetemista diákokból állt. Szakcsoportokban dolgoznak (szellemi néprajz, restaurátor, természeti környezet), s a munka egy állandó vázra épül. Estéknként tánccházat tartanak. Sokat kirándulnak, főként vonattal, mert az olcsó. Mindenütt valami tevékenységgel tették maradandóvá az élményt, jegyzeteltek is a gyerekek, amit használhattak a táborot záró vetélkedőkön. Sokat segítettek nekik a Tiszai Vízügyi Igazgatóság: elvitették a gyerekeket vízminőség-mérésekre, halászati telepre, olajfűró toronyhoz, gyalogtúrára, ahol növényhatározást végezhettek. Ma már piaci áron kell fizetni a szálláshelyeket, amit a családok nagy része nem bír el, pedig ezeket az ismereteket másként nem kapja meg a fiatal. Sokan közülük még a megyeszékhelyre sem jutnak el, s ha mégis, nem tudják, mit keressenek.

Táborszervezőként az nehezíti meg leginkább a munkáját, hogy nehéz összeszedni a szükséges pénzt, és amit elnyernek, azt is későn, olykor jóval a program lezajlása után kapják meg. Ezért saját zsebből kellett megelőlegeznie, ami nem várható el egy muzeológustól – sem anyagilag, sem erkölcsileg. Kár lenne ezzel a lelkes szakemberek munkakedvét felőrölni!

Titkos Sándorné középiskolai igazgatóhelyettes Miskolcra a helytörténeti kutató-feltáró munkáról beszélt, egy sajátos honismereti tábor bemutatásával. Középiskolás fiatalokkal temetőfeltárást végeztek. Ez nemcsak levéltári kutatómunkából, hanem bokrok irtásából, lomok eltakarításából, kiásásból is állt. A mai szint alatt, 50-60 cm mélyen meg is találták a keresett sírokat. A fiatalok érezték, hogy a szakembereknek szükségük van a munkájukra, cserébe szakmai segítséget kaptak tőlük. A diákok az anyag rendszerezésénél remekül alkalmazták a számukra már teljesen természetes számítógépes módszereket. Mintegy 14 ezer adatot dolgoztak fel, ehhez 400 digitális fényképet mellékeltek. A siker záloga a közintézmények (iskola, múzeum, levéltár, könyvtár) közötti jó személyes kapcsolat, a jó előkészítő munka, ami már előző év szeptemberében elkezdődik. Jó tapasztalatokról számolt be, a város, a szülők, a helyi sajtó támogatta a munkájukat, amelyről aztán a táborot követő októberben kiállítással számoltak be.

Józsa Tamás építőmérnök egy győri építőipari szakközépiskola tanára. Elmondta, hogy általános iskola 5. osztályában tanító tanárának köszönheti a honismerethez, az értékméréshez való kötődését. Diákkorában maga is részese lehetett ilyen táboroknak. Ma tanítványaival szakörökben és táborokban is dolgoznak. Tanulmányaiknak megfelelően az építészeti emlékek megismerésével, felmérésével, mentésével foglalkoznak. Különös volt számukra például a szőlőhegyek, prэшázak világa, ahol sokféle munkaformát kipróbálhattak a fiatalok egy-egy régi prэш felmérése, az épültek fotózása, építési módjuk vizsgálata során. Izgalmas volt például megismerni egy pince rejtélyes zárszerkezetét, amit még „1945-ben az oroszok sem tudtak kinyitni”! Szakmai sikerüket jelzi például, hogy Csikvándon, az általuk felmért pincéket kutatási eredményeik alapján műemléki védelem alá helyezték. Jó érzés számára, hogy tanítványai később sem szakadnak el a honismereti mozgalomtól.

A harmadik nap programjában tanulmányi séta szerepelt a közelben lévő, szántópusztai szabadtéri néprajzi bemutatóhelyre.

A konferencia résztvevői az előadások közötti bemutató beszélgetéseken megismerkedtek egymással, megosztották élményeiket, gondolataikat, terveiket. Hasznos információkhoz, új címekhez jutottak, ötleteket kaptak saját további munkájukhoz. A konferencia résztvevői között volt, akit szinte mindenki ismert, s volt olyan, aki kezdeményezésével most lépett át először településének határain. S arra is volt példa, hogy valaki már az utódját mutatta be a szakmai közösségnek. Szükség is van a megújulásra, hiszen változik a társadalmi közeg, változik az emberek értékrendje, s végérvényesen elveszhet mindaz, amit nem sikerül megmentünk.

De látnunk kell az új feladatokat is, hiszen lassan az 1950-es évek adatai, tárgyi, építészeti emlékei is olyan távoliak lesznek, hogy időben kell őket feltérképeznünk. Meg kell teremteni a lehetőségét annak, hogy minden arra érdemes fiatal eljuthasson a mozgalom közelébe, megismerhesse azt, amit *dr. Tungli Gyula* így fogalmazott meg: „A honismeret cselekvő hazafiság.” A résztvevők számára, bármelyik országrészből, bármilyen szakterületről is érkeztek, remek segítséget, nagyszerű élményt nyújtotta a konferencia. Köszönet érte a szervezőknek!

Badicsné Matting Mária